

Uniwersytet Łódzki, Katedra Wychowania Fizycznego i Zdrowotnego,
University of Lodz, Faculty of Health and Physical Education

PAWEŁ KIJO, ARKADIUSZ KAŻMIERCZAK

***Preferences for the participation of children
with slight mental impairment in sport, recreation and tourism***

**Preferencje uczestnictwa w sporcie rekreacji i turystyce
dzieci lekko upośledzonych umysłowo**

Rozwijające się społeczeństwo w toku swojego rozwoju tworzy kulturę, także kulturę fizyczną, która określana jest jako: "wyraz określonej postawy wobec własnego ciała, świadoma i aktywna troska o swój rozwój, sprawność i zdrowie, to umiejętność organizowania i spędzania czasu z jak największym pożytkiem dla zdrowia fizycznego i psychicznego" (Demel M., 1986 s.11). Kultura fizyczna wraz ze swymi składnikami, a więc z wychowaniem fizycznym, sportem, rehabilitacją, rekreacją, a także turystyką decyduje w znacznej mierze o racjonalnym procesie dydaktyczno - wychowawczym zarówno jednostek normalnych, jak i upośledzonych umysłowo odbiegającym od normy psychofizycznej.

Wychowanie fizyczne, sport, rekreację i turystykę należy uznać jako środek stymulujący proces rozwoju psychofizycznego, ujmując to w słowa: "ruch jest potrzebą biologiczną zwierząt i ludzi, jest elementarną podstawą ich zdrowia fizycznego i psychicznego. Praca mięśni, ruch - to nie tylko czynnik niezbędny do utrzymania sprawności i wydolności psychofizycznej osobników dorosłych, ale - i to przede wszystkim - potężny czynnik rozwoju organizmów rosnących. Wychowanie fizyczne i sport są zatem dla wzrastającego i dojrzewającego organizmu niezbędnym obciążeniem, bez którego nie może być mowy o prawidłowym rozwoju, wyrównywaniu wad postawy, właściwej przemianie materii, wzroście, odporności na działanie wszelkich czynników szkodliwych" (Szwarc H., 1971 s.98).

Istotne znaczenie w usprawnianiu upośledzonych umysłowo w stopniu lekkim ma kształtowanie aktywności rekreacyjno - utylitarnej, której celem jest wyrobienie nawyków aktywności ruchowej oraz przygotowanie każdego ucznia do udziału w różnych formach działalności związanej z wypoczynkiem oraz przyszłą pracą. Podobne znaczenie należy przypisać sportowej aktywności ruchowej, która spełnia zadania określone w celach kształcenia i wychowania fizycznego. Jej wyrazem jest ruch olimpiad specjalnych, których humanitarny wymiar symbolizują słowa przysięgi olimpijskiej wypowiediane podczas ceremonii otwarcia każdego igrzysk specjalnych: "Będę się starał zwyciężyć, lecz jeżeli będzie to niemożliwe, godnie pokonam samego siebie" (Damentko M, 1988; Maszczak T., 1992 s.7). Rozwój sprawności fizycznej dzieci i młodzieży to głównie efekt codziennej, spontanicznej czy też zamierzonej aktywności własnej, a nie tylko efekt procesu kształtowania jej w szkole. Turystyka jest jedną z takich możliwości dla osób upośledzonych. Głównym jej celem dla upośledzonych umysłowo jest rozbudzanie potrzeby działania, przewyciężania własnych słabości. Terapia przez uprawianie turystyki ułatwia podjęcie aktywności ruchowej,

niezbędnej do utrzymania zdrowia, sprawności i wydolności fizycznej, zabezpieczającej przed chorobami cywilizacyjnymi. W obecnych czasach w Polsce ponad milion osób to osoby upośledzone umysłowo w różnym stopniu. Z tego 75% to osoby upośledzone umysłowo w stopniu lekkim. Również nieocenione znaczenie ma sport w szeroko pojętej rewali-dacji. Idea wykorzystania sportu jako instrumentu humanizacji narodziła się w USA a jej głównym propagatorem stała się Eunice Kennedy – Shriver. Ona jako pierwsza zorganizowała w 1968 roku w Chicago pierwszą Olimpiadę Specjalną. Organizatorzy Olimpiad Specjalnych wierzą, że poprzez trening sportowy i współzawodnictwo osoby upośledzone umysłowo rozwijają się fizycznie i psychicznie, ich rodziny się integrują, a społeczeństwo obserwując ich aktywność lepiej rozumie potrzeby ludzi upośledzonych umysłowo i jednoczy się w ich akceptacji.

Celem podjętych badań było określenie preferencji i możliwości uczestnictwa w turystyce, rekreacji oraz sporcie uczniów upośledzonych umysłowo w stopniu lekkim. Ponieważ szkoła jest instytucją stworzoną do przygotowania młodego pokolenia do życia dorosłego i samodzielnego, dlatego przed nauczycielami stoją ważne zadania dydaktyczne i wychowawcze w krzewieniu zainteresowań sportem, formami rekreacji ruchowej i turystyką. Zagadnienia te realizowane przez nich na zajęciach szkolnych i pozaszkolnych, poprawiają samopoczucie uczniów, są źródłem satysfakcji i radości, inspirują do dalszych poszukiwań w odnajdywaniu siebie w różnych formach aktywności aktualistycznie i w przyszłości. Z przedstawionych celów wyłaniają się następujące pytania:

- czy dzieci i młodzież upośledzona umysłowo bierze udział w formach wypoczynku w okresie wakacji;
- czy dzieci i młodzież upośledzona umysłowo uczestniczy w pozalekcyjnych i pozaszkolnych formach aktywności rekreacyjno-sportowej.

MATERIAŁ

Badania przeprowadzono w dwóch Zespołach Szkół Specjalnych w Łodzi. Ogólnie zbada-no 96 osób (44 dziewczęta i 52 chłopców) lekko upośledzonych umysłowo w przedziale wieku 13-16 lat.

METODA

Do uzyskania informacji dotyczących preferencji turystycznych, sportowych i rekreacyjnych wśród uczniów upośledzonych umysłowo w stopniu lekkim zastosowano metodę sondażu diagnostycznego - kwestionariusz ankiety. Składał się on z szesnastu pytań o charakterze zamkniętym i półotwartym.

WYNIKI BADAŃ I ICH OMÓWIENIE

Poddając analizie zebrane wyniki badań dotyczące preferencji sportowych i uczestnictwie w zajęciach pozalekcyjnych i pozaszkolnych (tabela 1, 2) należy stwierdzić, że najbardziej popularną dyscypliną wśród upośledzonych chłopców jest piłka nożna (71% badanych), a u dziewcząt tenis stołowy (26 %). Natomiast aktywność fizyczna o charakterze sportowym skoncentrowana jest w głównej mierze na zajęciach pozalekcyjnych w obrębie danej placówki – zarówno u dziewcząt i chłopców. Szkoła jest organizatorem zawodów i różnego rodzaju imprez sportowych, które mają także zachęcić dzieci do uprawiania sportów. Można też dodać, że często same dzieci wzbraniają się przed wszelkimi rodzajami aktywności ruchowej w zajęciach pozaszkolnych ze względu na obawę przed ośmieszeniem

ze strony rówieśników. Uczestnictwo w tego typu zajęciach wiąże się również z dodatkowymi opłatami finansowymi, co w tym środowisku społecznym ma zdecydowanie ograniczającą rolę. Dlatego też, jedynie 13% badanych uczestniczy w zajęciach pozaszkolnych, przy czym znaczącą większość stanowią chłopcy.

Analizując dane związane z preferencjami i miejscem spędzania okresu wakacji (tabela 3, 4) należy stwierdzić, że najczęściej dzieci upośledzonych umysłowo pozostawało w domu - nigdzie nie wyjeżdżając. Sytuacja jest zdecydowanie niekorzystna z punktu widzenia rozwoju dziecka jak również i integracji. Powodów można wymieniać wiele, jednak wydaje się, że pierwszoplanową rolę odgrywają zasoby opiekunów w środki finansowe. Natomiast uwidacznia się popularność wyjazdów na wieś i nad morze. Odnosząc się do form spędzania wakacji należy zaznaczyć, że potwierdzeniem jest pobyt w domu i w kręgach rodzinnych. Kolonie są formą uczestnictwa dla 26% badanych uczniów, a obozy jedynie dla 8%. Należy ubolewać, iż formy zorganizowane o charakterze edukacyjnym są niedostępne dla większości badanych uczniów lekko upośledzonych.

WNIOSKI

Przeprowadzone badania dotyczyły preferencji turystycznych, rekreacyjnych i sportowych dzieci lekko upośledzonych umysłowo w obrębie zajęć szkolnych i pozaszkolnych. Zwrócono również uwagę na rozpowszechnianie różnych form aktywności ruchowej nie tylko w szkole ale także poza nią i sposobu spędzania wakacji.

Uzyskane wyniki badań pozwoliły na wysunięcie następujących uogólnień:

W zespołach szkół specjalnych zostały stworzone dobre warunki do rozwijania i wspomagania zainteresowania uczniów sportem, rekreacją i turystyką. Organizowane są wyjazdy podczas roku szkolnego, wszelkiego rodzaju zawody i imprezy sportowe oraz regularne zajęcia na pływalni. Udział społeczności szkolnej w różnych formach aktywności ruchowej jest w zadowalający. Popularne są kolonie, wycieczki szkolne i zajęcia pozalekcyjne, w których dzieci mogą rozwijać swoją sprawnością psychofizyczną fizyczną.

Uwidacznia się wpływ szkoły na kształtowanie światopoglądu i rozwijania zainteresowań wśród uczniów. Zadawalający jest udział (42% badanych) w zajęciach o charakterze sportowym.

Biorąc pod uwagę możliwości i spędzanie czasu wolnego w okresie wakacji warto zwrócić uwagę, że znacząca większość badanych uczniów w tym okresie wyjeżdża poza miejsce zamieszkania. Można jedynie ubolewać, że jedynie 34% badanych uczestniczy w wyjazdach zorganizowanych w trakcie wakacji.

Reasumując, można stwierdzić, że należy nadal zwiększać upowszechnianie szeroko pojętej aktywności ruchowej wśród dzieci i młodzieży upośledzonej umysłowo, gdyż jest to warunek integracji z rówieśnikami o normalnym rozwoju intelektualnym.

PIŚMIENNICTWO

1. Damentko M.: Olimpiady specjalne szansą dla osób upośledzonych umysłowo. Kultura Fizyczna, nr 11-12, 1988
2. Łobożewicz T.: Wpływ turystyki i rekreacji na przywrócenie sprawności psychofizycznej osób o specjalnych potrzebach, Agat, Kraków, 1985
3. Łobożewicz T.: Turystyka ludzi niepełnosprawnych, COIT, Warszawa, 1991
4. Maszczak T.: Wychowanie fizyczne w służbie dzieciom specjalnej troski. Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne, nr 5, 1992

5. Maszczak T.: Sportoterapia jako wartość edukacyjna w szkolnictwie specjalnym, w: J. Pańczyk (red.) Forum Pedagogów Specjalnych XXI wieku, UE, Łódź, 2002
6. Szwarz H.: Znaczenie WF w aspekcie zdrowia psychicznego i dzieci i młodzieży. Kultura Fizyczna, nr 3, 1971

Tabela 1. Preferencje sportowe uczniów lekko upośledzonych umysłowo

dyscypliny sportowe	ogólnie		dziewczęta		chłopcy	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%
piłka nożna	46	48 %	8	18 %	38	71 %
koszykówka	6	6 %	2	5 %	4	7 %
piłka siatkowa	10	10 %	6	14 %	4	8 %
pływanie	11	11 %	7	16 %	4	8 %
lekka atletyka	3	3 %	2	5 %	1	2 %
tenis stołowy	14	15 %	12	26 %	2	4 %
Inne	7	7 %	7	16 %	0	0 %
razem	96	-	44	-	52	-

Tabela 2. Aktywność sportowa uczniów upośledzonych umysłowo w stopniu lekkim

uprawianie sportu		ogólnie		dziewczęta		chłopcy	
		liczba	%	liczba	%	liczba	%
w szkole	tak	28	29 %	9	20 %	19	37 %
	nie	68	71 %	35	80 %	33	63 %
razem		96	-	44	-	52	-
poza szkołą	tak	12	13 %	2	5 %	10	19 %
	nie	84	87 %	42	95 %	42	81 %
razem		96	-	44	-	52	-
ogółem uprawianie sportu	tak	40	42 %	11	25 %	29	30 %
	nie	56	58 %	33	75 %	67	70 %

Tabela 3. Miejsce spędzenia ostatnich wakacji przez uczniów upośledzonych umysłowo w stopniu lekkim

miejsce wyjazdów wakacyjnych	ogólnie		dziewczęta		chłopcy	
	Liczba	%	Liczba	%	liczba	%
nad morzem	16	17%	7	17%	9	17%
w górach	12	13%	6	14%	6	12%
w domu	29	31%	14	34%	15	29%
nad jeziorami	13	14%	5	12%	8	15%
na wsi	21	22%	9	21%	12	23%
inne	3	3%	1	2%	2	4%
razem	96	-	44	-	52	-

Tabela 4. Formy spędzania wakacji uczniów upośledzonych umysłowo w stopniu lekkim

Formy organizacyjne	ogólnie		dziewczęta		chłopcy	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%
kolonie	25	26%	13	30%	12	23%
obozy	8	8%	3	7%	5	10%
u rodziny	24	25%	11	25%	13	25%
w domu z rodzicami	35	37%	16	36%	19	36%
inne	4	4%	1	2%	3	6%
razem	96	-	44	-	52	-

STRESZCZENIE

Wychowanie fizyczne, sport, rekreacja i turystyka należy uznać jako środek stymulujący proces rozwoju psychofizycznego, ujmując to w słowa: "ruch jest potrzebą biologiczną zwierząt i ludzi, jest elementarną podstawą ich zdrowia fizycznego i psychicznego. Praca mięśni, ruch - to nie tylko czynnik niezbędny do utrzymania sprawności i wydolności psychofizycznej osobników dorosłych, ale - i to przede wszystkim - potężny czynnik rozwojowy organizmów rosnących".

Celem podjętych badań było określenie preferencji i możliwości uczestnictwa w turystyce, rekreacji ruchowej oraz sporcie uczniów upośledzonych umysłowo w stopniu lekkim. Badania przeprowadzono w 2002/2003 w dwóch Zespołach Szkół Specjalnych w Łodzi. Ogólnie zbadano 96 osób (44 dziewczęta i 52 chłopców) lekko upośledzonych umysłowo w przedziale wieku 13-16 lat. Na podstawie zebranego materiału badawczego można stwierdzić, że: w zdecydowanej mierze możliwość uczestnictwa w turystyce, rekreacji i sporcie stwarza szkoła. Natomiast w ujęciu rodziny są to niewielkie działania, sprowadzające się w dużym ograniczeniu do sporadycznych wyjazdów wakacyjnych.

SUMMARY

Physical education, recreation and tourism should be regarded as a method to stimulate the process of psychophysical development, in other words: 'motion is the natural need of animals and human beings, and it is the basis of their mental and physical health. The work of muscles, motion - are not only factors necessary to keep fit and maintain psychophysical efficiency of adults but - and most of all - a powerful developmental factor of growing organisms'.

The purpose of the research undertaken was to indicate the preferences and opportunities for students with slight mental impairment to participate in tourism, motor recreation and sport. The research was conducted in 2002/2003 in two schools for students with mental impairment in Lodz. In total, 96 persons with slight mental impairment in the age group of 13 -16 were examined (44 girls and 52 boys). On the basis of the findings, it can be said that: to the great extent a school creates opportunities for students to participate in tourism, recreation and sport. However, as far as the family is concerned, the opportunities are rare, and practically limited to occasional holiday trips.